

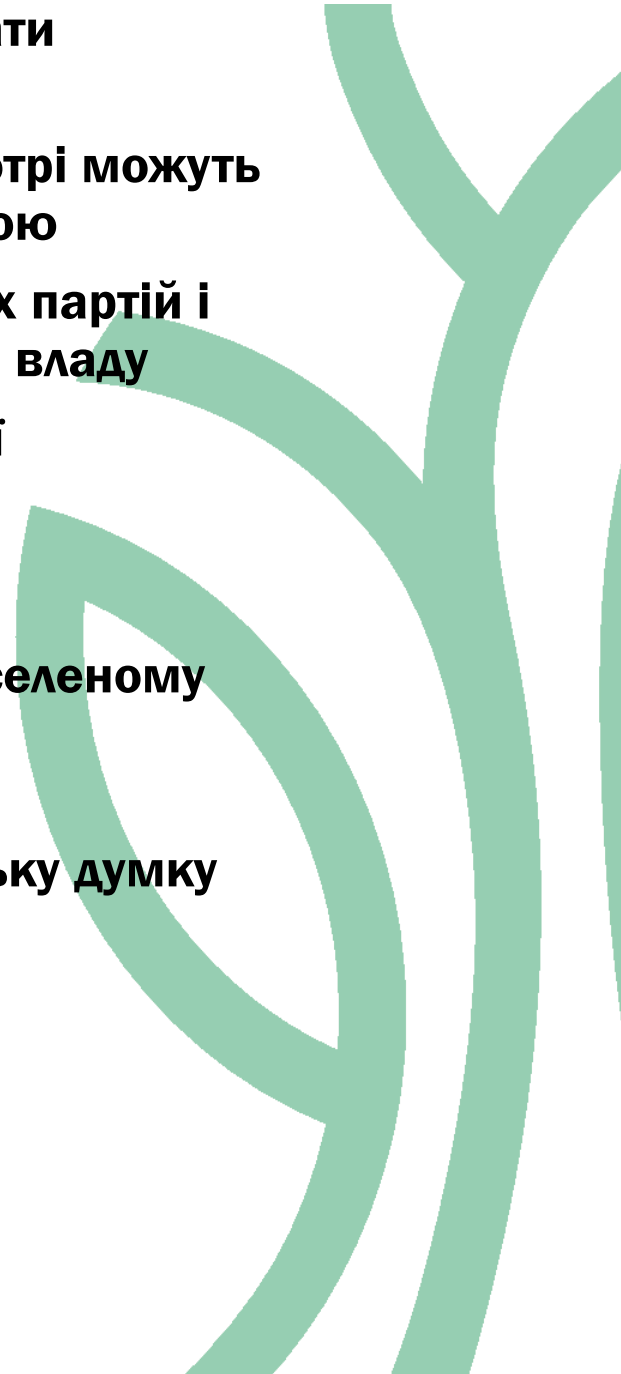

УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ:

за даними соціологічного моніторингу
«Українське суспільство»
Інституту соціології НАН України

підготував д. соц. н. С. Дембіцький

ЗМІСТ

- 1** **Методологія**
 - 2** **Ідеологічна самоідентифікація**
 - 3** **Свобода вільно висловлювати політичні погляди**
 - 4** **Оцінка наявності лідерів, котрі можуть ефективно управляти країною**
 - 5** **Оцінка наявності політичних партій і рухів, яким можна довірити владу**
 - 6** **Оцінка економічної ситуації**
 - 7** **Ставлення до держави**
 - 8** **Громадянська ідентичність**
 - 9** **Задоволеність життям у населеному пункті**
 - 10** **Замість висновків. Кілька спостережень про громадську думку молоді в Україні**
-

МЕТОДОЛОГІЯ

Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» проводить Інститут соціології НАН України з 1994 року.

У 2023 році збір даних на замовлення Інституту соціології НАН України виконав Київський міжнародний інститут соціології.

Результати опитування репрезентують доросле населення України, за виключенням АР Крим і тимчасово окупованих територій Донбасу (після зважування — у відповідності з демографічною структурою, що існувала на початок повномасштабної війни Росії проти України).

Опитування здійснювалося методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (computer-assisted telephone interviews, CATI) та винятково за випадковими мобільними телефонними номерами.

Статистична похибка вибірки обсягом 2004 респондентів при довірчій імовірності 95% становить 2.2%. За припущення, що дизайн-ефект такої вибірки за звичайних умов становить 1.1, максимальна похибка вибірки має бути не більше 2.5%. Водночас можуть бути додаткові зміщення, пов'язані з воєнним вторгненням, які наразі повноцінно оцінити неможливо.

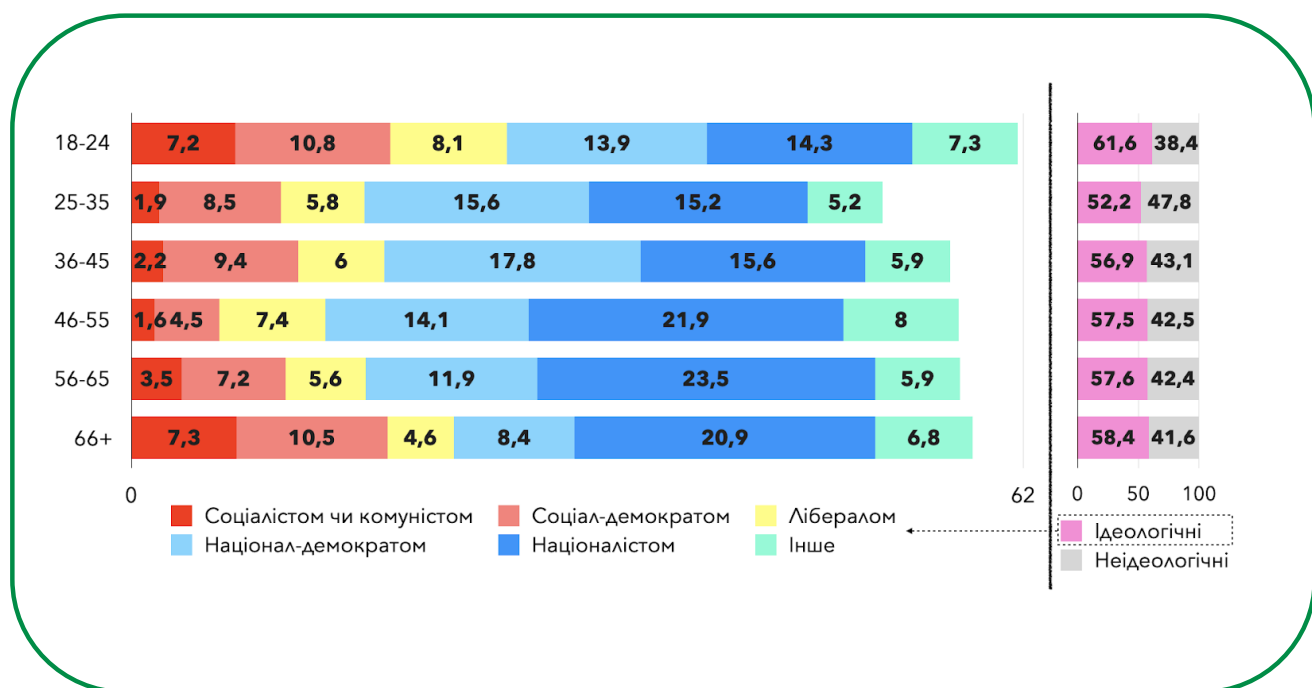
Кількість молоді у вибірці складає **177** (9,0%) респондентів для вікової групи 18-24 роки та **363** (18,4%) — для вікової групи 25-35 років.

Польовий етап дослідження тривав з **17 до 27 червня 2023 року.**

Дані моніторингу у 1994-2021 рр. зібрані з використанням самозаповнення анкет респондентами. З метою коректності порівняння цих даних з даними, отриманими за допомогою CATI, індикатори 2022 та 2023 року перевірені з точки зору відсутності зміщень, пов'язаних із соціальною бажаністю відповідей.

ІДЕОЛОГІЧНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ

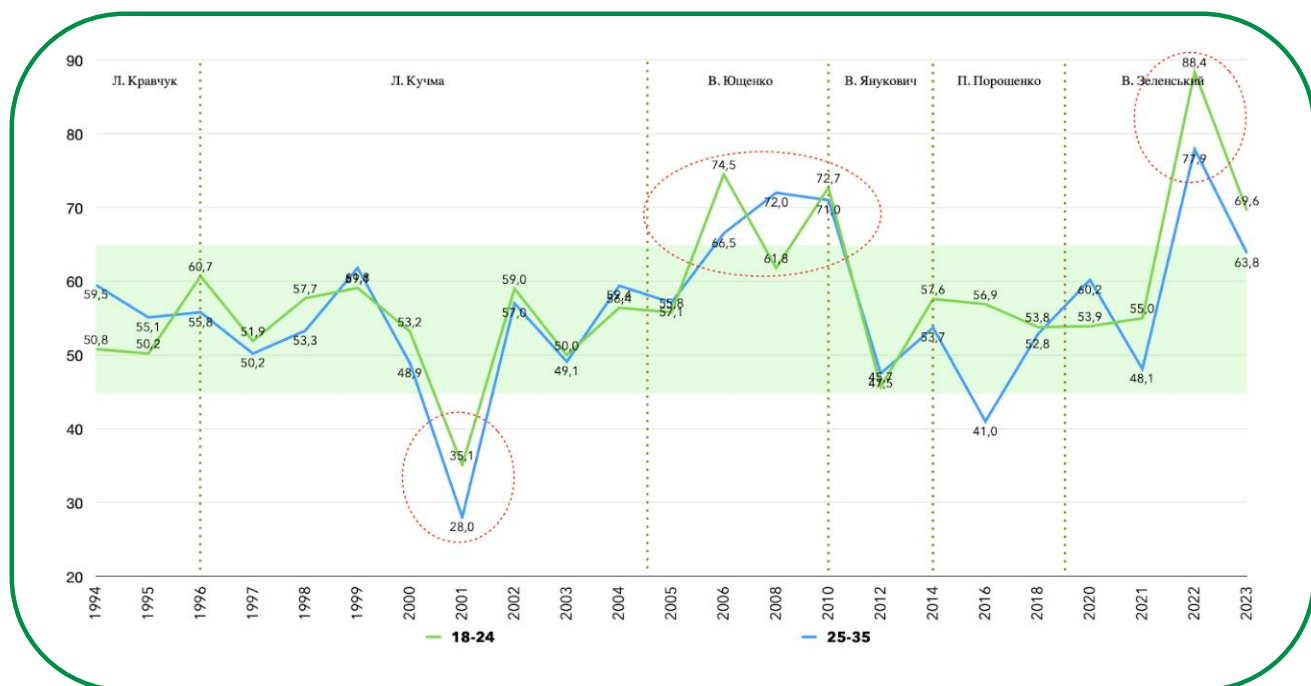
Для більшості вікових груп, кількість респондентів яких зарахували себе до певної ідеології, потрапляє в інтервал між 50% та 60%. Єдиною групою, для якої це значення вище (61,6%), є респонденти у віці від 18 до 24 років. Серед усіх вікових груп переважають респонденти з правими ідеологічними поглядами — націонал-демократи або націоналісти (разом — від 28% до 36%). Ліві погляди є доволі поширеними (близько 18%) в наймолодшій та найстаршій групах (18-24 років та 66 років і старше).

Варто зазначити про **суттєве зростання самоідентифікації з націоналістичною ідеологією**. Якщо до широкомасштабного вторгнення її популярність була на рівні 3-4% (за даними ІС НАНУ), то зараз в різних вікових групах вона збільшилася в 4 і більше разів.

СВОБОДА ВІЛЬНО ВИСЛОВЛЮВАТИ ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ

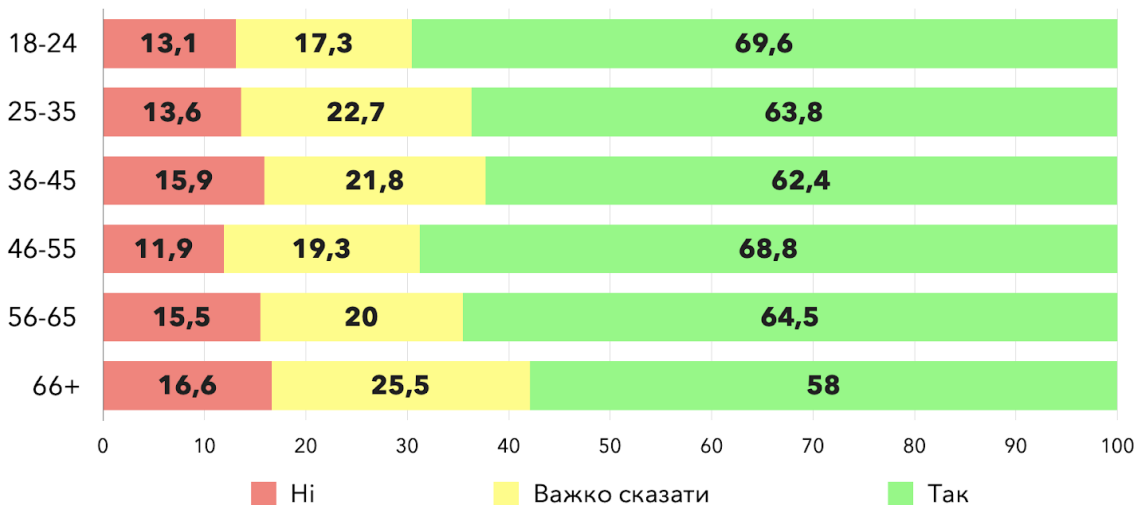
За часи фіксації Інститутом соціології НАНУ цей показник зазнавав значних коливань під впливом важливих політичних подій або періодів в житті країни. При цьому з часом він повертався до значення в інтервалі **від 45% до 65%** респондентів, які **вважають, що люди в Україні можуть вільно висловлювати свої політичні погляди**. Коливання, за яких цей показник значно відхилявся від зазначеного інтервалу, були пов'язані з акціями «Україна без Кучми» (падав у 2001), перебуванням при владі політиків, які прийшли до влади після «Помаранчевої революції» (піднімався у 2006-2010), повномасштабним вторгненням Росії (піднімався у 2022). Також для групи у віці від 25 до 35 років зазначений індикатор відчутно знизився у 2016, що може бути пов'язано з низкою факторів, наприклад, відставкою уряду А. Яценюка, заміною генпрокурора (посаду посів соратник президента), активною декомунізацією, «злетом і падінням» Н. Савченко, конфліктом між П. Порошенком та М. Саакашвілі тощо. У 2023 році цей показник знаходиться на шляху до своєї «нормальної зони».

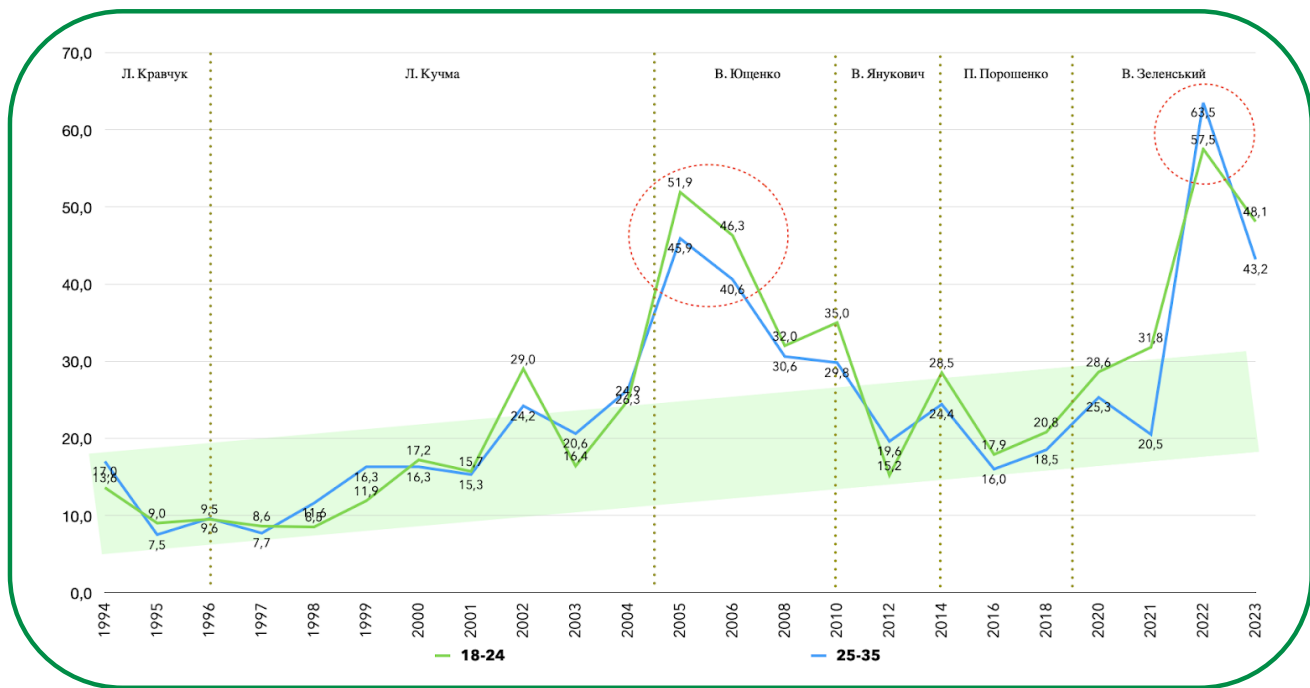
СВОБОДА ВІЛЬНО ВИСЛОВЛЮВАТИ ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ

За даними 2023 року, кількість тих, хто бачив можливість вільно висловлювати свої політичні погляди, була найбільшою у вікових групах від 18 до 24 років (близько 70%) та від 46 до 55 років (близько 69%). Найменші відповідні показники характерні для груп у віці від 25 до 35 років (близько 64%), у віці від 36 до 45 років (близько 62%) та у віці від 66 років та старше (58%). Хоча різниця між наймолодшою та найстаршою групою становить більше 10%, загалом суспільство є доволі однотайним у питанні свободи слова.

ЧИ МОЖЕТЕ ВИ ВІЛЬНО ВИСЛОВЛЮВАТИ СВОЇ ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ?

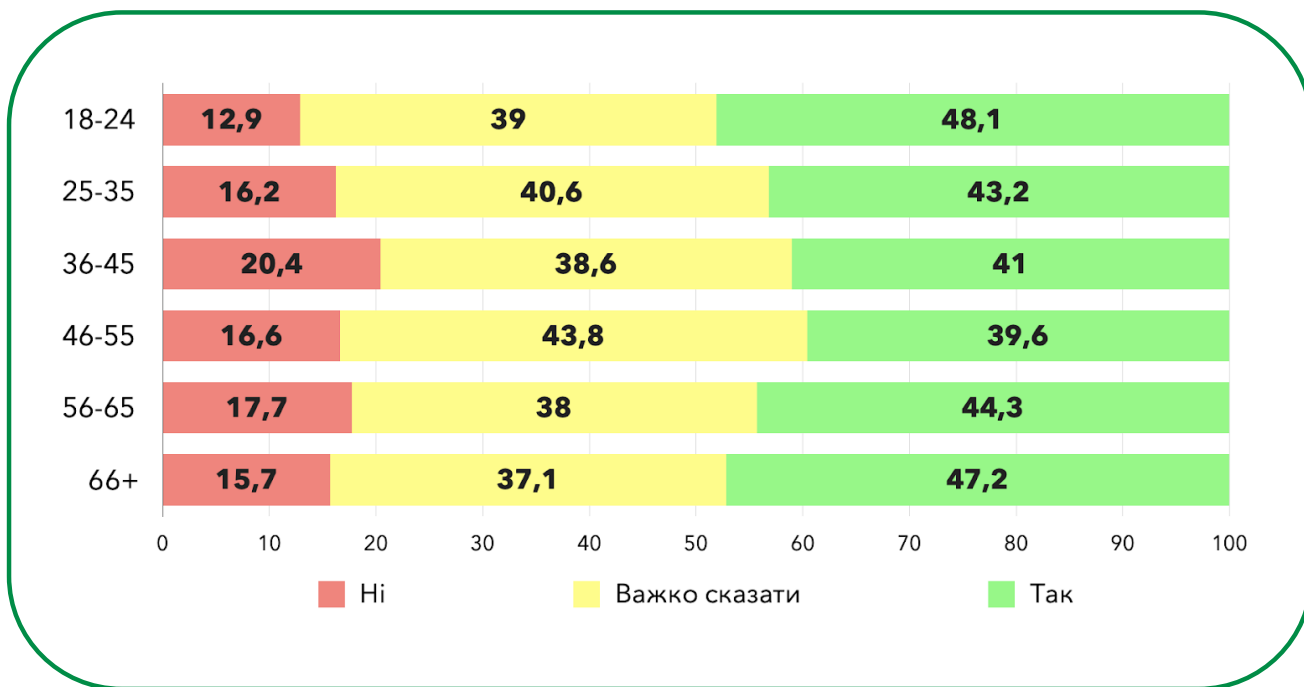
НАЯВНІСТЬ ЛІДЕРІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КРАЇНОЮ

Моніторингова оцінка зазначеного параметра демонструє поступове збільшення кількості осіб, які вважають, що в Україні існують політичні лідери, котрі можуть ефективно управляти країною. При цьому кількість таких респондентів зазвичай є меншістю. Винятком є роки або періоди, пов'язані з підвищенням політичних очікувань (2005–2006 рр.), а також початком повномасштабної війни (2022 р.). В усіх зазначених випадках індикатор зростав — сильно у 2005–2006 рр. та дуже сильно у 2022. Станом на 2023 рік цей показник почав зменшуватися.

НАЯВНІСТЬ ЛІДЕРІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КРАЇНОЮ

На сьогодні порівняно скептичніші оцінки щодо наявності політичних лідерів характерні для груп середнього віку — від 36 до 55 років (лідерів бачать близько 40%), а порівняно схвальніші — наймолодші (18-24 роки) та найстарші (66 років і старше) респонденти (лідерів бачать 47-48%). Водночас у всіх групах кількість тих, хто вважає, що здібні політичні лідери в країні відсутні, є меншістю й становить не більше 21%.

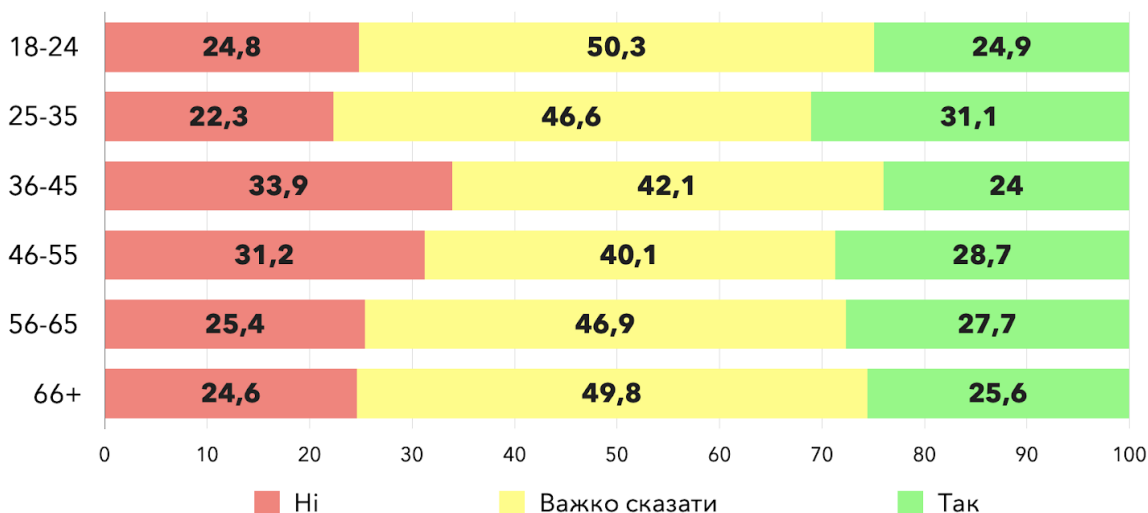

Також можна зазначити, що найбільший кредит довіри політичні лідери в Україні отримували за часів Віктора Ющенка та Володимира Зеленського. Водночас відповідні пікові оцінки не трималися довго.

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ І РУХИ, ЯКИМ МОЖНА ДОВІРИТИ ВЛАДУ

На сьогодні спостерігається **поступове покращення оцінок щодо наявності політичних сил, які заслуговують довіри**. Логіка їх змін, фактично, повторює логіку змін оцінок щодо політичних лідерів. Але зміни оцінок щодо політичних партій та рухів мають свої відмінні особливості. По-перше, в середньому оцінки політичних партій і рухів є дещо нижчими за оцінки політичних лідерів. По-друге, пікові значення, пов'язані з політичними очікуваннями та початком загального військового стану є значно нижчими за пікові оцінки політичних лідерів. Все це вказує на персоноцентричність політики та більшу невдоволеність інституційною частиною забезпечення влади у суспільстві.

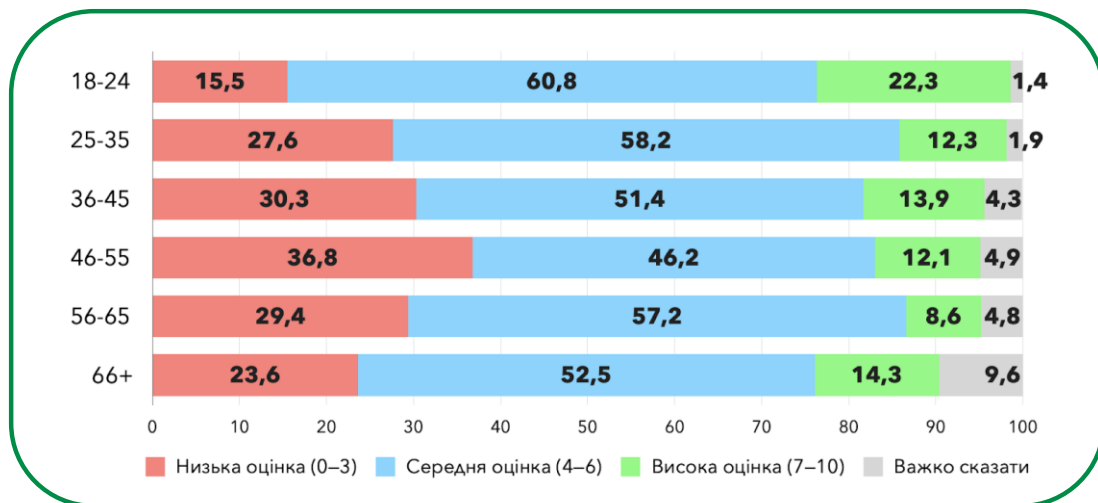
У віковому розрізі (за даними 2023) відповідні оцінки є доволі одноманітними з певними коливаннями. Так, у середній віковій категорії (від 36 до 55 років) збільшується частка респондентів, які вважають, що на сьогодні в Україні немає політичних партій і рухів, яким можна довірити владу (31-34%).

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Впродовж більш ніж 30 років незалежності оцінки економічної ситуації в цілому покращувалися. Виняток становить період з 2008 по 2016 рр., коли спочатку міжнародна фінансова криза, а потім і анексія Росією Криму та вторгнення на Донбас завдали економічної шкоди Україні.

Втім, навіть у цей період оцінки залишилися вищими, ніж вони були на початку незалежності. **З 2018 року фіксується зростання оцінок, яке не зупинилося навіть у 2022.** Цей, на перший погляд, парадоксальний факт пояснюється як зміною контексту оцінки (відносно мирний проти суцільно військового часу) та національним піднесенням, яке викликало, серед іншого, зміну ставлення до власної держави.

Оцінки економічної ситуації також можна розглядати в якості елемента такого ставлення. Оцінки 2023 р. серед молоді майже повернулися до стану 2021 р. Порівнюючи дані 2023, можна побачити, що спочатку зі збільшенням віку кількість низьких оцінок поступово зростає, досягаючи найбільшої кількості (близько 37%) серед респондентів віком від 46 до 55 років. Після цього їх кількість починає падати. При цьому найкращі оцінки економічної ситуації демонструють наймолодші респонденти — віком від 18 до 24 років.

СТАВЛЕННЯ ДО ДЕРЖАВИ

Оцінка ставлення до держави була здійснена за допомогою соціологічного тесту «GSR-5», розробленого в Інституті соціології НАН України. Ця методика складається з **5 індикаторів** та дозволяє зафіксувати загальні установки щодо держави.

- 1** Оцінка ефективності української держави (зокрема, центральних органів влади).
- 2** Думка про майбутнє України
- 3** Оцінка умов життя більшості населення
- 4** Оцінка досягнень та невдач України за часи незалежності
- 5** Задоволеність подіями

Загалом у 2023 році загальні установки щодо держави є доволі одноманітними в різних вікових групах. Більшість респондентів розподілені за двома категоріями оцінок — помірно негативними (24-35%) та проміжними (34-43%). Показовим тут є дещо нижча частка осіб з виразно негативними оцінками серед обох груп молоді — у віці від 18 до 24 та від 25 до 35 років (близько 6%).

СТАВЛЕННЯ ДО ДЕРЖАВИ

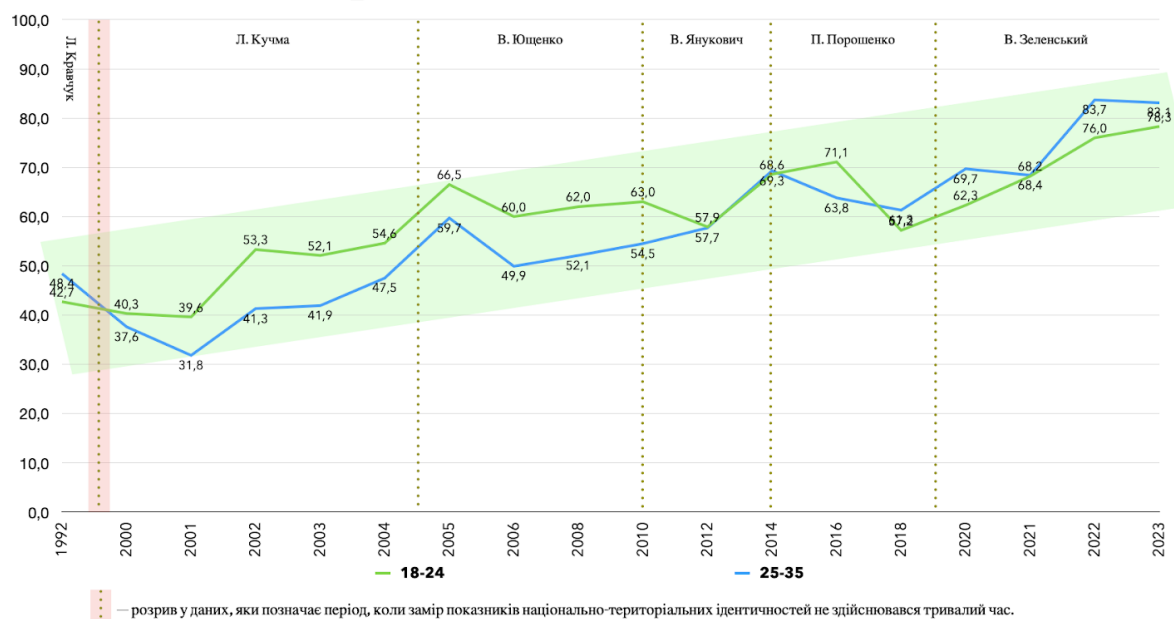
Хоча однорідність відповідей характерна й для багатьох індикаторів методики, окремі з них демонструють цікаві відмінності:

- 1) Оцінка ефективності української держави** (зокрема, центральних органів влади). Абсолютна більшість оцінок в усіх вікових групах є проміжною за цим індикатором (53-64%). Втім, серед молоді (віком 18-24 та 25-35) кількість позитивних оцінок є найвищою (24-26%).
- 2) Думки про майбутнє України.** В цьому випадку помітних відмінностей немає — **абсолютна більшість в усіх групах поділяють оптимістичне бачення майбутнього України (62-71%).**
- 3) Оцінка умов життя більшості населення.** Хоча абсолютна більшість у різних вікових групах дає проміжні оцінки за відповідним питанням (56-75%), **для наймолодшої групи характерна найменша частка негативних оцінок** (близько 21%). В інших вікових групах кількість негативних оцінок відчутно вища (не нижче 28%).
- 4) Оцінка досягнень та невдач України за часи незалежності.** Цей індикатор демонструє відчутні відмінності між різними віковими групами. Серед респондентів віком 18-24, 25-35 та 36-45 найменша частка тих, хто вважає, що переважали невдачі (21-28%), а також найбільша частка тих, хто вважає, що переважали досягнення (16-18%). Зі збільшенням віку кількість негативних оцінок зростає.
- 5) Задоволеність подіями.** За цим показником ситуація протилежна – перші три групи (усі, хто потрапляє в інтервал від 18 до 45 років) характеризуються більшою часткою незадоволеності (63-67%), порівняно зі старшими групами. Можливо, це пов'язане з тим, що тягар військової служби лягає перш за все на більш молоді категорії населення.

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

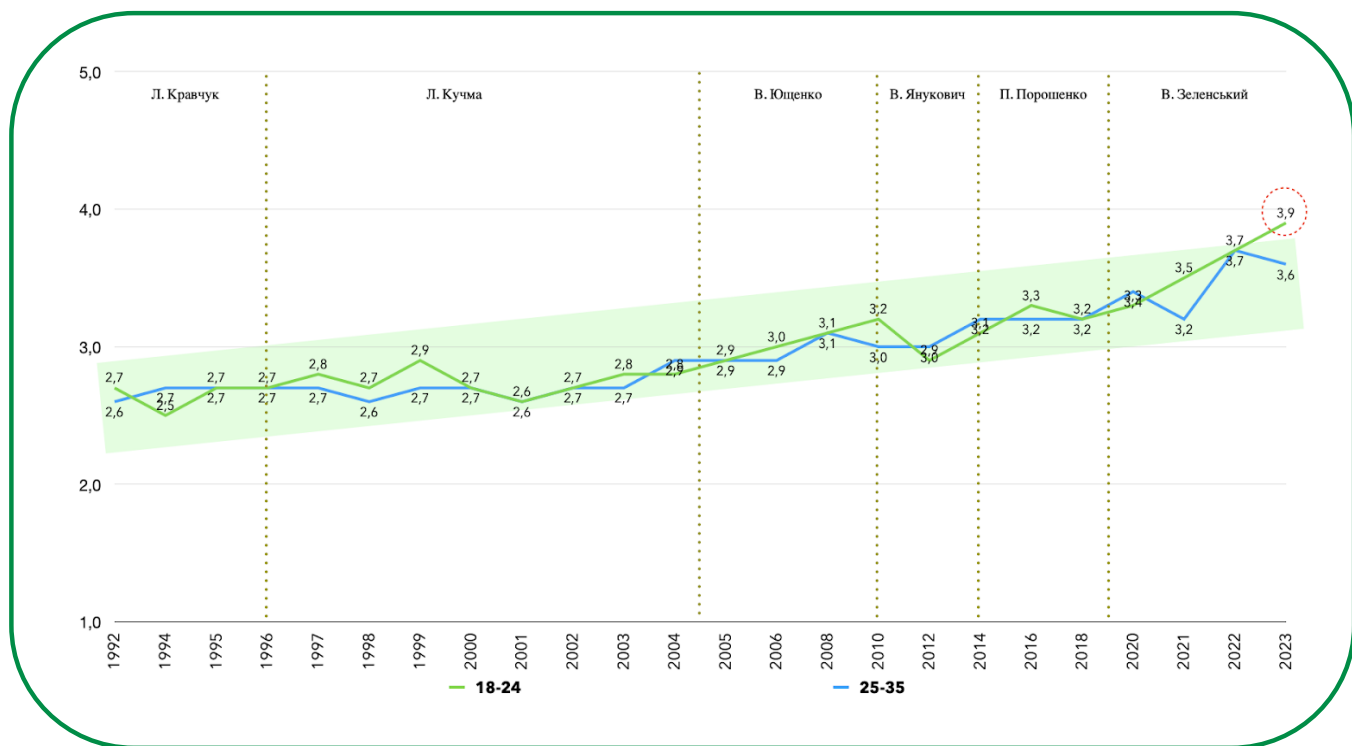
З початку постійних замірів цього показника у 2000 році показники громадянської ідентичності поступово зростали, досягнувши серед молоді абсолютного домінування (тобто 50%) доволі скоро – у 2005 році. Перед війною цей показник майже досяг 70%. Після початку повномасштабної війни вже близько 80% молоді повідомляли про визначальний статус громадянської ідентичності. Варто зазначити, що у 2023 році цей показник не втратив позицій, як це неодноразово бувало в минулому після «стрибків» через політичні причини (Майдани, збройна агресія російської федерації). Можна припустити, що показники громадянської ідентичності досягли свого рівноважного максимуму.

Громадянська ідентичність, %

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЖИТТЯМ У НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ

За часи незалежності простежується два періоди в оцінці задоволеності життям у своєму населеному пункті. Спочатку (1992–2004 рр.) оцінки трималися приблизно на одному рівні (середнє значення становило близько 2,7 бали з максимальних 5). Далі вони почали поступово покращуватися, досягнувши в рік перед повномасштабною війною значень 3,5 та 3,2 відповідно для молоді у віці 18-24 та 25-35. Під час війни оцінки зросли ще більше, особливо серед наймолодшої групи в 2023 році – до 3,9 балів. Таке зростання в 2022-2023 рр. може бути пов'язано як із загальним національним піднесенням, яке призвело до зростання низки соціальних та соціально-політичних установок, так і зміною контексту оцінки під час руйнівної війни.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

ЩЕ КІЛЬКА СПОСТЕРЕЖЕНЬ ПРО ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ

- Під час повномасштабної війни серед молоді значно зросли націоналістичні симпатії. Хоча не настільки сильно, як у старших вікових групах.
- Зазвичай оцінка молоддю свободи слова знаходиться на середньому рівні, але під час суспільних випробувань такі оцінки тимчасово значно покращуються.
- За часи незалежності поступово покращуються оцінки молоді щодо економічної ситуації в країні.
- Після 24 лютого 2022 молодь почала усвідомлювати цінність держави значно сильніше. І хоча в 2023 році загальні уставки щодо держави стали погіршуватися (це загальновіковий тренд), зберігається значний оптимізм щодо майбутнього країни.
- Громадянська ідентичність стала домінуючою серед молоді ще в 2005 році, а в 2022 вона досягла свого рівноважного максимуму (не менше 75%).
- Одним з показників покращення умов життя молоді є зростання їх задоволеності життям у своєму населеному пункті. В цьому питанні вона проявляє найбільш позитивні оцінки з усіх вікових груп.
- Найвищі оцінки характерні для молоді під час оцінювання справедливості в державі. Власне наймолодші респонденти (від 18 до 24 років) є єдиною групою, де позитивні оцінки з цього питання привалюють над негативними.

Аналітичний звіт «Українська молодь у фокусі соціології» підготовлено на запит Фонду родини Богдана Гаврилишина в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рацт в Україні. Зміст аналітичного звіту є винятковою відповідальністю Рацт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди USAID або уряду США.

